

ҚОНУНИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар бораи биржаи молӣ ва савдои биржавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

(Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1992, №3, мод.30; Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1997, №9, мод.117; №23-24, мод.333; соли 2005, №12, мод. 660)

Ҳамин Қонун асосҳои ташкилӣ, иқтисодӣ ва ҳуқуқии ташаккул ва инкишофи биржаи молӣ ва савдои биржавиро дар шароити бозори иқтисоди муайян карда, яқҷоя бо дигар қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон амал мекунад.

Биржаҳои молӣ ва савдои биржавӣ дар муҳайё намудани шароит барои ташаккули бозори воситаҳои истеҳсолот, инкишофи босуръати инфраструктураи тиҷоратӣ, консепсияи талабот ва таклифҳо ва дар ин асос ташаккул ёфтани нархи тавозуни бозорӣ кӯмак мерасонад.

Ф а с л и I. НУҚТАҲОИ УМУМӢ

1. Биржаи молӣ, ки минбаъд Биржа номида мешавад, бозори доимоамалкунандаи молҳои оммавиест, ки мувофиқи стандарту намунаҳо фурӯхта мешаванд ва ташкилоти тиҷоратиест, ки дар асоси мустақилияти хоҷагӣ амал мекунад.

Биржаи молӣ бо мақсади расонидани ёрии миёнаравӣ барои бастании аҳдномаҳои хариду фурӯш, ба низом овардани савдои мол, танзими амалиёти тиҷоратӣ ва ҳалли баҳсҳои тиҷоратӣ, ҳамчун овардан ва нашр намудани маълумот оиди нархҳо, вазъи саноат, савдо, нақлиёт ва дигар омилҳои, ки ба динамикаи нарх таъсир мерасонанд, бунёд мегардад.

Биржа дорои ҳуқуқи шахси юридикӣ буда, амволи махсус дорад, вай метавонад дар муассисаҳои банк ҳисоби ҷорӣ, асбӯри ва ғайра, муҳр бо сабти номаш дошта бошад.

2. Биржа дар асоси Қонуни мазкур, дигар қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи он, ки дар асоси қонунҳои зикршуда таҳия мегардад, инчунин қоидаҳои савдои биржавӣ амал мекунад.

3. Биржа дар асоси иттиҳоди ихтиёрии шахсони юридикӣ алоҳидаи ҳавасманди шӯравӣ ва хориҷӣ (минбаъд шахсони ҳавасманд), ки аз тарафи қонунҳои ҷорӣ манъ карда нашудааст, ба вучуд меояд.

4. Биржа дар асоси принципҳои ҷамъиятҳои саҳмдорон таъсис мегардад, ки одатан ба даст овардани фойдари мақсади худ қарор намедихад.

5. Асоси бастании аҳднома дар Биржа моли нақд (реалӣ) ва муоҳида (шартнома) барои молрасонии минбаъда, ки аз рӯи нархҳои озод фурӯхта мешаванд, ба ҳисоб меравад.

Дар биржа танҳо марқаҳои (навъҳои) ба қайд гирифташудаи молҳо фурӯхта мешаванд. Тартиби дар сексияҳои гуногуни Биржа ба муомилот қабул кардани молро қоидаҳои Биржа муайян мекунанд.

6. Биржа ҳамчун ташкилоти пӯшида фаъолият мекунад. Амалиёти биржавиро дар Биржа танҳо аъзоёни Биржа шахсан ё ба воситаи намояндагони ваколатдори худ ва брокерҳои биржавӣ мувофиқи супориши аъзоёни Биржа иҷро карда метавонанд. Ҳар гуна шахсони дигари ҳавасманд амалиётро дар Биржа танҳо ба воситаи миёнаравии аъзоёни Биржа иҷро менамоянд.

7. Муносибатҳои байниҳамдигарии Биржа ва ташкилотҳои дигар дар асоси шартномаҳои сурат мегирад.

Ф а с л и II. ҲУҚУҚҲОИ БИРЖА

8. Биржа барои ҳалли масъалаҳои, ки дар наздаш истодаанд, ҳуқуқҳои зайлро дорад:

а) дар асоси қонуни мазкур тартибу қоидаи фаъолияти Биржаро нашр мекунад, ҷузъҳои Биржаро ташкил менамояд ва вазифаи коркунони Биржаро бо муайян намудани салоҳияту ваколаташон тасдиқ мекунад;

б) ҷамъомадҳои биржавиро бо ваколатҳои, ки дар қоидаҳои савдои биржавӣ муайян шудаанд, ташкил мекунад ва мегузаронад;

в) бо назардошти стандартҳои давлатӣ стандартҳои биржавӣ ва муоҳидаҳои биржавии типии худро таҳия мекунад;

г) амалиётҳои биржавиро мегузаронад, аҳдномаҳои биржавиро танзим менамояд ва оид ба баҳсҳои биржавӣ қарор қабул мекунад;

д) дар сурате, ки нархҳои аҳдномаҳои биржавӣ дар давоми рӯз аз меъри муайянкардаи Биржа ё мақомоти дахлдори савдо дар бозорҳои ташкилшудаи молҳо паст ё баланд гарданд, муваққатан савдои

биржавиро бозмедорад;

е) барои аъзоёни Биржа ҳаққи аъзоӣ ва дохилшавӣ, инчунин дигар бочҳои зарурии пулиро муқаррар мекунад, барои хизматҳое, ки Биржа расондааст, ҳақ мегирад;

ж) барои вайрон кардани Оинномаи Биржа ва қоидаҳои савдои биржавӣ ҷарима меситонад;

з) ба тамоми ташкилотҳои давлатию ҳукумати оид ба масъалаҳое, ки ба фаъолияти Биржа дахлдоранд, таклиф пешниҳод мекунад;

и) дар Биржаҳои дигаре, ки дар ҳудуди мамлакатҳои аъзои Иттиҳоди давлатҳои соҳибхитиёр ва берун аз марзи он амал мекунанд, намояндаи худро дошта метавонанд;

к) бюллетени биржавӣ, маълумотнома ва дигар нашрияҳои ахборию рекламавиро мустақилона нашр мекунад.

Ф а с л и III. ТАЪСИСИ БИРЖА

9. Биржа мувофиқи қарори маҷлиси муассисон ташкил карда мешавад. Тамоми шахсони ҳавасманд, ки ба онҳо ин корро қонунҳои ҷорӣ манъ намекунад, метавонанд муассисони Биржа шаванд.

10. Биржа ҳамчун иттиҳоди ихтиёрии шахсони ҳавасманд, ки минбаъд муассисон ном бурда мешаванд, таъсис мегардад. Иттиҳодия дар асоси додани ҳақуссаҳм ё иштирок дар фаъолияти Биржа сурат мегирад.

Ҳаҷм ва характери ҳақуссаҳмро маҷлиси муассисон муайян мекунад. Дар ҳолати баромадан аз ҳайати муассисон ҳаққи саҳмдорӣ бо назардошти арзиши он ҳангоми баромадан баргардонда мешавад.

11. Тақсимои ваколату ҳуқуқҳои муассисон ва аъзоёни Биржаро Оинномаи он муайян мекунад.

12. Мувофиқи ҳақуссаҳми супурдашуда дивидендҳо дода мешаванд. Тартиб ва ҳаҷми додани дивидендро маҷлиси умумии аъзоёни Биржа муайян мекунад.

13. Таъсиси Биржа бо роҳи ба имзо расидани ҳуҷҷатҳои таъсисӣ, ки тартибу принципҳои бунёди Биржа, ҳайати муассисон, ҳаҷму мӯҳлати додани ҳаққи аъзогиро муайян мекунанд, амалӣ мегардад.

14. Муассисон маҷлиси аввалини шахсони ҳавасмандеро, ки рағбати ба Биржа аъзошавиро зохир кардаанд, тайёр мекунанд ва мегузaronанд.

15. Маҷлиси аввалини аъзоёни Биржа яққоя бо муассисон салоҳияти муассисон ва аъзоёни Биржаро тақсим намуда, Оинномаи Биржаро тасдиқ мекунад, мақомоти иҷроияи Биржаро интиҳоб ва шумораю тартиби аъзогиро ба Биржа муайян менамояд.

16. Биржа аз лаҳзаи ба имзо расидани ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ва тибқи тартиби муқарраркардаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ» ба қайд гирифта шудани Оинномаи он таъсисёфта шуморида мешавад.

17. Қайди баҳисобгирии намояндагӣ ва филиалҳои биржаҳо, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият мекунанд, дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ» амалӣ карда мешавад.

Ф а с л и IV. АЪЗОЁНИ БИРЖА

18. Тартибу қоидаи қабул ба аъзогии Биржа ва баромадан аз аъзогии онро Оинномаи он муайян мекунад.

19. Аъзоёи Биржа ҳангоми дохилшавӣ ҳаққи аъзогии дохилшавиро месупоранд, ҳаққи аъзогии мазкур арзиши «ҷой»-ро дар Биржа ифода мекунад. «Ҷой» мазкур моликияти аъзои Биржа буда, тамоми ҳуқуқу ўҳдадорихои аъзои Биржаро медиҳад, ки онҳоро Қонуну Оинномаи Биржа муайян кардаанд.

20. Аъзои Биржа «ҷой» худро дар ҳолати баромаданаш аз ҳайати Биржа метавонад фурӯшад. «Ҷой» мазкур фақат ба Кумитаи Биржа фурӯхта мешавад. Арзиши «ҷой»-ро кумитаи биржавӣ бо назардошта талабу таклиф ба он муайян мекунад.

21. Шумораи умумии аъзоёни Биржаро Оинномаи он муайян мекунад.

22. Аъзои Биржа ҳар сол ҳаққи аъзоӣ месупорад, ки ҳаҷми онро кумитаи (Шӯрои директорон) муайян мекунанд. Ҳаққи аъзогии додагии солона моликияти Биржа буда, ҳангоми баромадани аъзо аз ҳайати Биржа баргардонда намешавад.

23. Аъзоёни Биржа шахсони дорои масъулияти маҳдуди ҳуқуқӣ буда, аз рӯи натиҷаи фаъолияти Биржа дар ҳаҷми маблағгузориашон масъулияти молумулкӣ доранд.

24. Дараҷаи масъулияти Биржаро оид ба ўҳдадориҳои аъзоёни Биржа Оинномаи он муайян мекунад.

Ф а с л и V. ҲУҚУҚ ВА ЎҲДАДОРИИ АЪЗОЁНИ БИРЖА

25. Ҳар як узви Биржа ҳуқуқ дорад:
- а) дар рӯзу соати гузаштани маҷлиси Биржа амалиёти биржавӣ гузаронад;
 - б) дар ҳалли масъалаҳои фаъолияти Биржа иштирок кунад, ба мақомоти роҳбарикунандаи он интиҳоб шавад;
 - в) дар Биржа амалиёти миёнаравиро анҷом диҳад ва ба ивази он бочи комиссияи гирад;
 - г) дар Биржа намояндагони худро бо ҳуқуқи гузаронидани амалиёт дошта бошад, ки шумораи онҳоро маҷлиси умумӣ муқаррар кардааст;
 - д) аз тамоми хизматҳои Биржа бархурдор бошад.
26. Ҳар як узви Биржа ӯҳдадор аст:
- а) нуқтаҳои Қонуни мазкур, қоидаҳои амалӣ гардондани амалиёти Биржа ва қарорҳои кумитаи Биржа (Шӯрои директорон)-ро риоя кунад;
 - б) аз рӯи хариду фурӯши худ мувофиқи қоидаҳои Биржа ҳисобу китоб кунад ва кумитаи Биржа (Шӯрои директорон)-ро дар вақташ дар бораи тағйироти вазъи молиявии худ, ки метавонад ба иҷрои ӯҳдадориҳои ӯ таъсири манфӣ расонад, воқиф созад;
 - в) ҳаққи аъзогии зарурии дохилшавӣ ва бочи солони аз аъзогир диҳад;
 - г) аз рӯи шакли муқарраркардаи қоидаҳои Биржа оид ба хариду фурӯше, ки анҷом медиҳад, ҳисобу китоб барад;
 - д) тамоми ахбори заруриро ба мақомити назораткунандаи Биржа пешниҳод кунад;
 - е) дар маҷлиси умумии аъзоёни Биржа иштирок кунад.
27. Дар ҳолате, ки узви Биржа ӯҳдадориҳои ба зиммааш гузошташударо иҷро накунад, кумитаи Биржа, (Шӯрои директорон) ҳуқуқ дорад аз ӯ ҷарима ситонад.

Ф а с л и VI. ИДОРАКУНИИ БИРЖА ВА ТАРКИБИ ОН

28. Мақомоти олии Биржа маҷлиси умумии аъзоёни Биржа мебошад. Мақомоти иҷроияи Биржа кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) ва мақомоти назораткунандаи Биржа Комиссияи назорат мебошад. Онҳоро маҷлиси умумии аъзоёни Биржа интиҳоб мекунад. Салоҳияту ваколати онҳоро Оинномаи Биржа муайян менамояд.

29. Агар ҳаҷми солони амалиёти биржа, ки дар Биржа гузаронида мешаванд, аз рақами муқарраршуда зиёд шавад, он гоҳ шумораи муайяни аъзоёни кумитаи Биржа (Шӯрои директорон)-ро Кумитаи оид ба савдо дар бозорҳои муташаккили мол таъмин мекунад.

30. Тамоми қарорҳои маҷлиси умумии аъзоёни Биржа ва Кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) оид ба масъалаҳои ташкили дохилии он тасдиқ намегарданд ва агар бар хилофи қонун набошанд, тағйир дода ва бекор карда намешаванд.

31. Барои идоракунии Биржа ва таъмини амали он дар Биржа ва назди он кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) метавонад подразделниҳои махсусро таъсис намояд:

Палатаи ҳисобӣ. Барои ба амал баровардани ҳисобу китоб аз рӯи аҳдномаҳое, ки дар Биржа баста шудаанд ва назорат кардан аз болои иҷрошавии муоҳидаҳо таъсис меёбад.

Ҳақамияти Биржа. Барои ҳалли фаврии баҳсҳое, ки дар Биржа ба вучуд меоянд ва машварати ҳуқуқӣ оид ба масъалаҳои савдои биржавӣ таъсис меёбад.

Кумитаи бақайдгирий. Барои мушоҳида аз болои савдои биржавӣ, бақайдгирию тартиб додани аҳдномаҳо дар Биржа таъсис меёбад.

Кумитаи нархгузорӣ. Барои ҷамъ кардани ахбор дар бораи ҷараёни нарх аз рӯи аҳдномаи дар Биржа басташуда, нархмонӣ, тайёр ва нашр намудани бюллетени биржавӣ таъсис меёбад.

Кумитаи оид ба стандарту сифат. Барои таҳияву назорат аз болои стандартҳои биржавӣ, экспертизаи сифати молҳое, ки дар Биржа арзиш доранд, ҳалли масъалаҳои ҳам ба муомилоти Биржа қабул кардани молҳо таъсис меёбад.

Кумитаи оид ба қоидаҳои савдои биржавӣ. Барои таҳия ва тағйири қоидаҳои савдои биржавӣ ва муоҳидаҳои типӣ, назорат аз болои иҷроиши онҳо таъсис меёбад.

Гурӯҳи брокерҳои расмӣ - ходимони Биржа. Барои миёнарави ҳангоми бастании аҳдномаҳои байни аъзоёни Биржа, тайёр кардани бақайдгирию тартиб додани онҳо (дар ҳайати маҳдуди брокерҳо - аъзоёни Биржа) таъсис меёбад.

Дар Биржа подразделенияҳои дигар ва умури хизматрасоние, ки барои фзӯлитяти Биржа зарур аст, метавонанд таъсис ёбанд.

32. Подразделниҳои Биржа дар асоси Низомномае, ки маҷлиси умумии аъзоёни Биржа тасдиқ кардааст, амал мекунанд.

33. Дар Биржа метавонанд сексияҳои зерин ташкил шаванд ва амал кунанд:
оид ба савдои молҳои нақд (воқеӣ);
оид ба савдои молҳои минбаъда ё шартномаҳои додугирифт;
оид ба савдо мувофиқи муоҳидаҳои типӣ;
оид ба амалиёти бартерӣ дар бозори байни ҷумҳуриявӣ;
оид ба фурӯши музоидавии молҳо (муоҳидаҳо);
оид ба савдои қоғазҳои қимматнок.

Сексияҳои оид ба фурӯши қоғазҳои қимматнок (шӯъбаҳои фондӣ) ба тартибе, ки барои таъсиси биржаҳои фондӣ муқаррар шудааст, ташкил меёбанд.

34. Тартиби иҷозат доданро барои гузаронидани амалиёти биржавӣ дар сексияҳои мухталиф Қонуни мазкур, Оинномаи Биржа ва қоидаҳои он муайян мекунад.

35. Барои бастану бақайдгирии аҳдномаҳои оид ба гурӯҳҳои гуногуни молҳо ва навъи мол дар Биржа марказу фурӯшигоҳҳои ҷудогонаи дорои ҳайати махсуси хизматрасони ташкил шуда метавонанд.

Ф а с л и VII. АМВОЛИ БИРЖА

36. Амволи Биржа аз ҳисоби маблағи зерин ташаккул меёбад:

- а) ҳаққи аъзогии саҳмдорон, дохилшавӣ ва солони;
- б) ҳаққи аъзогии замонатӣ ба пардохти ҳисобӣ;
- в) боҷе, ки аз ҳисоби амалиёти Биржа ба даст меояд;
- г) боҷе, ки аз ҳисоби хизматрасонии подразделенияҳои Биржа ва истифодаи аппарати Биржа ба даст меояд;
- д) ҷарима барои вайрон кардани қоидаҳои савдои биржавӣ;
- е) боҷу воридоти дигари пулӣ.

37. Роҳҳо ва тартиби сарф намудани маблағро маҷлиси умумии аъзоёни Биржа муайян мекунад.

Ф а с л и VIII. АҲДНОМАҲОИ БИРЖАВӢ

38. Аҳдномаҳо дар ҳолате биржавӣ ҳисоб мешаванд, ки агар онҳо ба моли дар Биржаи мазкур ба муомилот роҳ додашуда байни аъзоёни Биржа ё намояндагони онҳо дар маҷлиси Биржа дар мӯҳлату тартиби муқарраркардаи ин қонун, Оинномаи Биржа ва қоидаҳои он баста шуда бошанд.

39. Дар Биржа бастану аҳдномаҳо иҷозат дода мешаванд, ки тибқи Қонуни мазкур, Оиннома ва қоидаҳои Биржа сурат мегиранд.

40. Бастану аҳдномаҳои биржавӣ ба шахсоне иҷозат дода мешавад, ки мувофиқи Оинномаи Биржа ба ин кор роҳ дода шудаанд.

41. Аҳдномаҳои биржавӣ дар маҷлиси Биржа дар асоси қоидаҳои савдои биржавӣ ва Регламенти Биржа, ки онро кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) таҳия намуда, маҷлиси умумии аъзоёни он тасдиқ кардааст, баста мешаванд.

42. Мазмуни аҳдномаи биржавӣ, ба истиснои номгӯи мол, миқдор, нарх, макону мӯҳлати иҷроиш ошкор карда намешавад. Аҳбори мазкур фақат бо талаби мақомоти дахлдори савдо дар бозорҳои муташаккили мол, мақомоти тафтишотӣ ва қарори суд дода мешавад.

43. Аҳднома аз лаҳзаи бақайдгирии он дар Биржа мувофиқи тартиби муқарраршуда басташуда ҳисоб меёбад.

44. Тамоми баҳсҳое, ки оид ба аҳдномаҳои биржавӣ ба вучуд меоянд, барои ҳал кардан ба Ҳақамияти Биржа супурда мешаванд.

Нуқтаи мазкур дар ҳолати зарурӣ ҳуқуқи ба суди иқтисодӣ муроҷиат кардани тарафҳоро баъди он ки имконияти Ҳақамияти Биржа дигар намонд, истисно намекунад.

Ф а с л и IX. НАВЪҲОИ АҲДНОМАҲОИ БИРЖАВӢ

45. Дар Биржа аҳдномаҳо ба молҳои нақд (воқеӣ) ва ба мӯҳлатҳои муайян (аҳдномаҳои мӯҳлатнок ва фьючерӣ) баста мешаванд.

46. Аҳдномаҳо бо моли нақд:

- а) аҳдномаҳо бо моли нақд бо мақсади хариду фурӯши моли мушаххас баста мешаванд;
- б) аҳдномаҳо бо моли нақд метавонанд ба низоми зайл баста шаванд:
дар асоси муоинаи пешакии мол;
аз намуди зохирӣ;

аз рӯи маълумотҳои фурӯшанда, миёнарав, экспертизаи биржавӣ;
бе муоинаи пешакии мол;
аз рӯи намунаҳо;
аз рӯи стандартҳо;
аз рӯи шартҳои сифати миёна ва ё минималии мол;

шартҳои пешниҳоди моли мушаххас ҳангоми ворид шудани он ба муомилоти Биржа дар асоси Оинномаи Биржа муайян карда мешаванд;

в) аҳдномаҳо бо моли нақд бо роҳҳои зайл баста мешаванд:

ба моле, ки ҳангоми хариду фурӯш дар ҳудуди Биржа, иморатҳо (анборҳо)-и он воқеъ аст ё дар рӯзи хариду фурӯш то ба итмом расидани маҷлиси Биржа ба Биржа ворид мешаванд, дар сурате ки фурӯшанда дар бораи ин то оғози хариду фурӯш иброз намояд ва бо ҳуҷҷатҳои дахлдор тасдиқ кунад;

ба моле, ки ҳангоми бастанӣ аҳднома дар роҳ буда, инро мавҷудияти ҳуҷҷатҳои дахлдор тасдиқ мекунад;

ба моли ҳамлу нақлшуда ва омодаи ҳамлу нақл;

ба моли минбаъда ё шартномаи расонидани мол;

г) аҳднома бо моли нақд вобаста ба рағбати мизоҷ бо иҷроиши минбаъдаи он баста мешавад:

мувофиқи нархе, ки дар лаҳзаи бастанӣ аҳднома ба қайд гирифта шудааст;

мувофиқи нархи ахборӣ, ки дар лаҳзаи оғози анҷоми Биржа ба қайд гирифта шудааст;

аз рӯи нархи ахборӣ, ки дар Биржа пеш аз рӯзи (марҳилаи) муайяншудаи Биржа нашр шудааст. Биржа ва рӯзи он қаблан дар шартнома қайд карда мешаванд ё дар доираи марҳилаи махшавӣ мувофиқи хоҳиши харидор ё фурӯшанда вобаста ба шартҳои муоҳида интиҳоб мегарданд.

Рӯзи (марҳилаи) Биржа муқаррар кардани нарх ва нашри бюллетени Биржа сурат мегирад.

Дар ҳолати дар рӯзи таъиншуда набудани нархи ахборӣ ҳисобу китоб мувофиқи нархе сурат мегирад, ки пеш аз рӯзи барҳамхурӣ ва дар рӯзи нархмонӣ нашр шуда буд. Агар нархмонӣ моле, ки дар муоҳидаи Биржа сабт шуда, дар зиёда аз се рӯзи биржавӣ то рӯзи барҳамхурӣ ба қайд гирифта нашудааст, ҳисобу китоб мувофиқи созишномаи тарафҳо сурат мегирад ва агар ба чунин мақсад ноил нашаванд, ҳисобашонро мувофиқи нархи муқарраркардаи Ҳақамияти Биржа якҷоя бо Комиссияи нархмонӣ баробар мекунад;

д) ҳангоми муомилоти молу навъи молҳо дар Биржа, ки дар он нархшон муқаррар мегардад, аҳдномаҳо аз рӯи онҳо мувофиқи нархи ахборӣ дар асоси нархҳои ахбории молҳои асосӣ ва гузашту изофа ба онҳо бо сабаби тағйири сифати миёнаи моли асосие, ки дар Биржа нархгузорӣ мегардад, баста мешаванд.

Гузашту иловаро барои молҳои бозоргир Комиссияи оид ба сифат ва стандартҳои биржавӣ вобаста ба тавсифоти муқоисавии сифатии молҳо дар асоси стандартҳои давлатӣ ё стандартҳои Биржа таъин на муқаррар мекунад. Ба молҳое, ки ба Биржа аҳёнаи пешниҳод мешаванд, гузашту иловаҳо мувофиқи созишномаи тарафҳо таъин мегардад;

е) нарх дар аҳдномаҳо барои моли нақд аз рӯи вазни холиси мол (нетто) ё вазни мол бо қуттияш (брутто) таъин мегардад;

ж) вобаста ба тақсими хароҷоти нақлиёт аҳдномаҳо бо моли нақд бо нархи «франке» - шаҳри Биржа ё макони дигари доду гирифтаи мол амалӣ мегарданд.

Муайян намудани нархҳо бо шартҳои «франке» чунин маъно дорад, ки ҳамлу нақли моли харидашуда то макони таъиншуда бояд аз ҳисоби фурӯшанда пардохта шавад. Шартҳои расондани мол дар муоҳидаҳои типии биржавӣ муайян карда мешаванд. Дар доираи мазкур нархҳои «сиф», «фоб» ва нархҳои дигаре, ки системам «Инкотермс» пешбинӣ намудааст, истифода мешаванд.

з) ҳангоми бастанӣ аҳднома ба моли оянда бо назардошти вақти молфиристонӣ ҳар як тараф ҳуқуқ дорад, ки аз вақти бастанӣ аҳднома то вақти муайян кардани Биржа нисбати мӯҳлати иҷрои он ба Биржа мувофиқи нархҳои амалкунанда моли худро фурӯшад, агар шартҳои дигаре ба инобат гирифта нашуда бошад:

аҳднома оид ба фурӯши муоҳидаи яке аз тарафҳо бояд ҳатман дар Биржа ба қайд гирифта шавад ва бо қайди супориш қонунӣ гардад;

и) хароҷоти нигоҳ доштани молро дар иморатҳое, ки ба Биржа мансубанд, то фурӯхта шудани фурӯшанда мепардозад ва баъди фурӯши мол, агар шартҳои дигареро муоҳида ба инобат нагирифта бошад, харидор мепардозад;

к) барои таъмини бозғимодии ҳисобу китоб аз рӯи аҳдномаҳо бо моли нақд ҳар ду тараф ҳангоми бақайдгирии аҳднома ба Палатаи ҳисобӣ ҳаққи амонатро, ки ҳаҷми онро Биржа дар ҳаҷми фоиз аз арзиши аҳднома муқаррар кардааст, мепардозанд.

л) агар Биржа иморатҳои дахлдор дошта бошад, фурӯшанда молеро, ки мувофиқи муоҳида барои супоридан муқаррар шудааст, ба замонат мемонад;

м) ҳангоми тағйир ёфтани конъюнктура ва нисбати мизочон беэтимод ҳаҷми ҳаққи замонат бо қарори кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) зиёд шуда метавонад;

н) ҳаққи пулии замонати фурӯшанда баъди ба иҷро расидани аҳднома (супурдани мол ё додани ҳуҷҷатҳои тақсимкунандаи мол) ба ӯ баргардонда мешавад.

Ҳаққи замонати харидор ҳангоми сурат гирифтани ҳисобу китоби охирин оид ба аҳднома бо фурӯшанда ба нисбат гирифта мешавад. Дар ҳолати амалӣ нагардидани аҳднома ҳаққи замонати ба харидор баргардонда мешавад.

Дар баробари ин ҳаққи суғурта мувофиқи қарори Ҳақамияти Биржа метавонад ба мақсадҳои зерин истифода шавад:

барои пӯшондани хароҷоте, ки дар натиҷаи муоҳидаро иҷро накардани яке аз тарафҳо ба вучуд меояд;

баробар кардани фарқи байни нархҳое, ки дар натиҷаи бекор гардидани муоҳида ба вучуд меояд;

додани чаримаи аҳдшикани;

додани чарима;

о) дар ҳолате, ки яке аз тарафҳо маблағи замонатро дар вақташ напардозад, Ҳақамияти Биржа ба дидани чорабиниҳо оиди барҳам додани аҳднома ҳуқуқ дорад.

47. Аҳдномаҳои мӯҳлатнок (фյочерӣ);

а) аҳдномаҳои мӯҳлатнок одатан на бо мақсади хариду фурӯши мол, балки баҳри суғуртаи аҳднома бо моли нақд ё дар рафти аз нав фурӯхтан ё баъди бекор шудани аҳднома гирифтани фарқияте, ки дар рафти тағйири нарх ба вучуд меояд, баста мешаванд;

б) аҳдномаҳои мӯҳлатнокро аъзоёни Биржа мувофиқи тартиби муқарраркардаи Биржа барои доираи муайяни молҳо баста метавонанд. Қабул кардани молҳоро ба муомилоти Биржаи мӯҳлатнок қоидаҳои Биржа муайян мекунад;

в) аҳдномаҳои мӯҳлатнок аз рӯи шартҳои стандартие, ки Биржа таҳия намудааст, баста мешаванд ва бар хилофи он танҳо дар ҳолатҳое, ки қонун иҷозат додааст, амал кардан мумкин аст.

Шартҳои типиро Биржа барои ҳар як навъи моле, ки ба муомилоти фаврии Биржа қабул шудааст, муқаррар мекунад;

г) муоҳидаи стандартӣ объекти аҳдномаи мӯҳлатнок мебошад, ки он бо назардошти миқдори муайяни моли дорои сифати миёнаи аз меъёр на он қадар дур ва бо шартҳои муайяни пардохти хароҷоти нақлиёт (одатан бо шартҳои «франко»-шаҳр-анбори Биржа) фиристода мешавад. Аҳдномаҳои мӯҳлатнок фақат аз рӯи миқдори мол, воҳиди мухтасари муқарраршудаи аҳднома, яъне аз рӯи миқдори муайяни муоҳидаҳои стандартӣ баста мешаванд;

д) аҳдномаҳои мӯҳлатнок мувофиқи нархҳои муқарраркардаи моддаи 45, банди 2-юми фасли мазкури Қонун бекор шуда метавонанд;

е) ҳангоми супурдани моле, ки аз рӯи сифаташ ба моли асосии муоҳидаи типӣ мувофиқ нест, фурӯшанда ба нархи ҳисоботи муоҳида гузашт - иловаро пешниҳод мекунад ё мегирад. Гузашт ва иловаҳоро Биржа нисбати тамоми молҳое, ки ба муомилоти мӯҳлатноки (фյочерии) Биржа роҳ дода шудаанд, муқаррар мекунад;

ж) мӯҳлати бекоркуниро оид ба аҳдномаи мӯҳлатнок бо ризоияти тарафҳо дар асоси мӯҳлатҳои типие, ки Биржа барои ҳар як муоҳидаи типӣ муқаррар кардааст, муайян менамояд.

Мӯҳлати бекоркуни ҳамчун давраи муайяни вақт барои оянда (моҳи муайян, даҳаи муайяни моҳ ва ғ.) муқаррар карда мешавад.

Аз мӯҳлати муайянкардаи Биржа то фаро расидани мӯҳлати бекоркуни аҳдномаҳои мӯҳлатнок дар марҳалаи мазкур аз эътибор соқит доништа мешаванд;

з) ҳангоми гузаронидани амалиёт дар Биржаи мӯҳлатнок (фյочерӣ) қоидаҳои Биржа ҳаҷм, мӯҳлату тартиби гузаронидани ҳаққи аъзогии ибтидоӣ ба Палатаи ҳисобӣ ва дар ҳолати ҳаракати номақбули нарх ҳаққи замонати муқаррар мегардад.

48. Ташкили савдо ва тартиби бастании аҳдномаҳо дар сексияҳо оид ба амалиёти бартериро қоидаҳои Биржа муайян мекунад.

49. Тартиби фурӯши молҳо (муоҳидаҳо)-ро тавассути музоида (ауксион) Низомномаи дахлдор муайян мекунад.

Ф а с л и Х. ТАРТИБИ ПЕШБУРДИ САВДОИ БИРЖАВИ

50. Танҳо аъзоёни Биржа ва намояндагони ваколатдори онҳо, инчунин брокерҳои расмии Биржа ҳақ

доранд, ки ҳамчун миёнаравиро Биржа амал карда, дар Биржа амалиётҳои миёнаравиро ба ҷо оранд.

51. Ҳаҷми подоши комиссияро барои амалиёти миёнаравӣ қодаҳои Биржа муайян мекунад.

52. Савдои биржавӣ дар асоси Регламенти Биржа дар шакли хариду фурӯши ошкоро аз рӯи чунин принцип сурат мегирад: касе, ки ба таклиф ҷавоби мусбат диҳад, яке аз тарафҳои аҳднома доништа мешавад.

53. Таклифҳои ҷавобҳои пешниҳодшударо бақайдгирандаи расмӣ сабт мекунад ва он ба маълумоти аҳли Биржа тавассути таблои ахборӣ расонда мешавад.

54. Аҳднома аз лаҳзаи аз тарафи бақайдгирандаи биржавӣ дар асоси арзи шифоҳии тарафҳо бо роҳи сабти он дар китоб (карточка)-и бақайдгирӣ ё шаклҳои дигари ҷабҳаҳои асосии аҳднома ба қайд гирифта шуданаш басташуда доништа мешавад. Қатъияи ба расмият даровардани аҳднома мувофиқи қоидаҳои Биржа сурат мегирад.

55. Дар ҳолате, ки яке аз тарафҳо аз бастанӣ муоҳида даст кашад, он гоҳ амали ӯ ҳамчун вайрон кардани муоҳида қаламдод мешавад ва нисбати ӯ мувофиқи қоидаҳои Биржа бо қарори намояндаи кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) чораҳои муайяни ҷазо татбиқ мешаванд.

56. Аҳдномае, ки дар китоб (карточка)-и бақайдгирӣ ва дар шакли дигар сабт шудааст, эътибори юридикӣ дорад ва танҳо бо тартиби муқарраршуда бекор карда мешавад.

57. Дар Биржа чунин аъмол манъ карда мешаванд:

бастанӣ аҳдномаҳои доманадор, хариду фурӯши мол (муоҳидаҳо) бевосита аз тарафи як шахс ё тавассути шахсони дигар, ки мақсадашон таъсир расондан ба ҷараёни нарх мебошад;

тамоми амалиёти мувофиқатшудаи иштироккунандагони савдои биржавӣ, ки мақсаду нияташон тағйир додану ба қайд гирифтани нархҳои ҷорӣ биржавӣ мебошад;

пахн карданн овозаҳои бардуруғе, ки боиси тағйироти сунъии вазъият мегарданд.

Бо таҳқиқу пешгирӣ кардани чунин амалиёт Кумитаи оид ба қоидаҳои савдои биржавӣ машғул мешавад.

Ф а с л и XI. ТАРТИБИ БЕКОР КАРДАНИ АҲДНОМАҲО

58. Тартиби иҷроишу бекор кардани навъҳои мухталифи аҳдномаҳо, оқибати пурра ё қисман иҷро нашудани муоҳидаҳоро қоидаҳои Биржа муайян мекунад.

59. Ҳисобу китоб аз рӯи аҳднома бо моли воқеӣ бо тартиби маъмул сурат гирифта метавонад. Ҳисобу китоб аз рӯи аҳдномаҳои мӯҳлатнок (фючерӣ) танҳо ба воситаи Пардохти ҳисобии Биржа сурат мегирад.

60. Прдохти ҳисобӣ назоратро аз болои бекоркунӣ ва иҷроиши муоҳидаҳо амалӣ мегардонад.

Ф а с л и XII. ТАРТИБИ ҲАЛЛИ БАҲСҲО

61. Баҳсҳои дорой хусусияти техникӣ, ки онҳоро қоидаҳои Биржа пешбинӣ намудаанд, тавассути Ҳақамияти Биржа ҳал мешаванд. Он барои ҳалли масъалаҳои мазкур коллегияи ҳақамӣ (суди ҳақамӣ)-ро ташкил мекунад.

62. Тартиби муроҷиат ба Ҳақамияти Биржа, мунтазамии ҳалли баҳсҳои биржавиро қоидаҳои Биржа ва Низомнома «Дар бораи Ҳақамияти Биржа ва тартиби ҳалли баҳсҳои биржавӣ», ки маҷлиси умумии аъзоёни Биржа тасдиқ намудааст, муайян мекунад.

63. Иҷрои қарорҳои Ҳақамияти Биржа барои тамоми аъзоёни Биржа ҳатмист.

64. Аъзоён Биржа аз ҳалли баҳсҳо дар Ҳақамияти Биржа саркаши карда наметавонанд.

Ф а с л и XIII. ЧОРАҲОИ ҶАЗО БАРОИ ВАЙРОН КАРДАНИ ҚОИДАҲОИ САВДОИ БИРЖАВӢ

65. Намояндаи Кумитаи Биржа (Шӯрои директорон) ҳуқуқ дорад, ки барои вайрон кардани қоидаҳои савдои биржавӣ ба иштирокчиёни ҷамъомади биржавӣ чораҳои зерини ҷазоро раво бинад:

дар ҳаҷми муқарраркардаи Биржа ҷарима ситонад;

гунаҳкорро аз ҷамъомади биржавӣ ронад;

гунаҳкорро аз ҳуқуқи гузаронидани амалиёти биржавӣ дар Биржаи мазкур муваққатан ё доимӣ маҳрум созад;

гунаҳкорро аз ҳуқуқи фурӯхтани мол дар ҷамъомади биржавии мазкур маҳрум созад;

пасгардондани замонатро нигоҳ дорад;

молҳоро, ки дар иморатҳои Биржа маҳфузанд, тавқиф кунад.

Ф а с л и XIV. ҚАТЪ ГАРДИДАНИ ФАЪОЛИЯТИ БИРЖА

66. Биржа фаъолияташро мувофиқи қарори маҷлиси умумии аъзоёни Биржа қатъ карда метавонад. Биржа дар асоси ҳалномаи суди иқтисодӣ дар мавридҳои нуқтаҳои Қонуни мазкур ва қонунҳои ҷорӣи Ҷумҳурии Тоҷикистонро вайрон карданиш барҳам хурда метавонад.

Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
23 декабри соли 1991 шаҳри Душанбе
№ 452

Р. НАБИЕВ

ҚАРОРИ ШЕРОИ ОЛИИ **ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Дар хусуси амалӣ гардондани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Биржаи молӣ ва савдои биржавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»

(Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1992, №3, мод.31)

Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Биржаи молӣ ва савдои биржавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз лаҳзаи нашраш амалӣ гардонда шавад.
2. Ба Девони Вазиронн Ҷумҳурии Тоҷикистон супурда шавад, ки:
масъалаи ташкили сохтори махсуси тиҷоратиро дар бозорҳои ташкилшудаи мол баррасӣ намояд;
қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Биржаи молӣ ва савдои биржавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» мувофиқ кунонад.

Раиси Шӯрои Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон
23 декабри соли 1991 шаҳри Душанбе
№ 453

С. КЕНҶАЕВ